

GEARÓID Ó TUATHAIL: Post-Cold War Geopolitics

Článek se věnuje geopolitice posledního století a to jak výzkumu, tak realitě uspořádání světa. Autor definuje geopolitiku jako studium geografického rozměru světové politiky, především bojů o moc mezi státy disponujícími dostatečnými zdroji a vymezuje v jejím rámci dva směry, na moc státu orientovanou tradiční geopolitiku a kritickou geopolitiku, která zahrnuje i perspektivu nevládních aktérů a změnila tradiční představu o národní bezpečnosti a o světě rozděleném na my a oni. Kritická geopolitika je založena na 4 konceptech umožňujících popsat geopolitiku a konflikty 20. stol: geopolitickém světě charakterizovaném mocnými státy, technologicko-územních komplexech tvarujících strategický prostor, geopolitické ekonomice a symbolickém geopolitickém diskursu. Dáváním významu těmto světům jsou geopolitické diskursy využívány státy i jejich nepřáteli. Tyto koncepty. Koncepty vymezují tři geopolitické světy, imperialistický, svět studené války a svět technologických hrozeb.

Autor již v úvodu ukazuje hrozby, které plynuly z bipolárního rozdělení světa. Rozsah nebezpečí ilustruje na možnostech atomových zbraní. Bezpečnost států, které tyto zbraně chránily, tak byla vykoupena ohrožením celého světa a jen rovnováha hrozeb dokázala udržet svět při životě. Autor připomíná, že taková rovnováha není kvalitní zárukou míru, jak to naznačily velké krize 60. let – Berlínská, Kubánská a Izraelská.

Kolaps sovětského svazu předznamenal novou éru v mezinárodních vztazích. Nový svět bez ideologického soupeření velmocí se zdál bezpečnější, ale s tím autor článku nesouhlasí a předkládá argumenty podporující toto stanovisko. Začíná představením čísel popisujících existující arzenál, který je stále dostatečný k vymýcení lidské existence, i když v rukou některých aktérů mohou být nebezpečné i běžné technologie. Po rozpadu bipolárního světa zůstaly jedinou velmocí USA, zatímco Rusko prošlo nepříliš zdařilou tranzicí, která jej zanechala v chudobě, korupci a kriminalitě. V této situaci přistoupilo Rusko k dohodě o omezení jaderného arzenálu, z čehož plyne několik hrozeb. Zbraně se mohou dostat do jiných zemí, na černý trh, mohou být využity v občanské válce nebo může nastat nehoda.

V době kdy hrozby letícího bumerangu technologického pokroku překračují hranice prostoru i času autor navrhuje větší spolupráci na světové úrovni, omezení množství zbraní a omezování technologických hrozeb a v tomto směru kritizuje administrativu prezidenta USA Bushe za konání opaku, přirozeně s poukázáním na jiné než světlé zítřky.

Autor článku si představením uspořádání světa v minulosti buduje poměrně pevnou půdu pro identifikaci současných světových hrozeb. Ukazuje, že jejich podstata je odlišná od nebezpečí, které provázelo období studené války. Situace této doby je prezentována jako jasná a zřejmá, jako hra dvou hráčů na jasně vymezeném hřišti. V tomto ohledu podle mého názoru hraje podstatnou roli ex post náhled na minulost, která se může zdát jasná, protože všechno už se stalo. Byly hrozby té doby ale opravdu tak zřejmé? Když kritická geopolitika bere v potaz i člověka, je jeho ohrožení z „geopolitického prostoru“ v rozdílných geopolitických světech jiné? A je pro člověka vůbec významné, vždyť daleko více se běžný občan standardní země cítí být ohrožen automobilovým provozem, rakovinou a třeba povodněmi. Atomové ohrožení a terorismus asi v mysli mnoha lidí nenajdeme. A když už připustíme, že tyto hrozby mají význam, pak vyvstává otázka zda je odlišná nepřetržitá hrozba atomového útoku ze SSSR či USA oproti nepřetržité hrozbě jakéhokoli útoku odkudkoli?

Otázky

Je pro ruské odzbrojování stav tamního státu nebezpečím nebo by probíhalo lépe, pokud by bylo Rusko dobře fungujícím státem?

Na jakém základě by bylo možné budovat světovou spolupráci, zvláště když se OSN ukazuje jako nedostatečný nástroj?

Byl by svět bezpečnější, pokud by USA nebyly hypervelmocí?

ULRICH BECK: Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně: Světová riziková společnost ještě jednou: hrozba terorismu

Autor se ve své stati zabývá otázkami, co znamená světová riziková společnost, jak je tomu s politikou světové rizikové společnosti (především ve spojení s terorismem) a jaké metodologické důsledky má tento stav pro sociální vědy. Termín světová riziková společnost není výsledkem toho, že by svět byl nebezpečnější než dřív, ale toho, že ony hrozby jsou nejasné a nedokážeme je pojmenovat, ani když nastanou, jak to ukázalo zhroucení jazyka po útocích 11. Zář 2001. Taková rizika přináší problém i se svou nevyčíslitelností, nekontrolovatelností a nemožností určit odpovědnost za stav věcí, který je zvláště problematický v oblasti ekologie, finančnictví a terorismu. Společnost není ohrožena světovými riziky rovnoměrně, a zvláště tvrdý může být jejich dopad na slabší státy, které ale nemohou příliš ovlivnit rozhodnutí o řešeních, které by ale měly být kooperativní a globální. K tomu směřují jak cílaná kooperace tak konflikty, které mají integrační úlohu, protože poukazují na nutnost globálního řešení. Vznikající globální instituce budou rozbíjet ty současné centrální. Environmentální a finanční rizika jsou sebeohrožením modernity, zatímco teroristické hrozby jsou svou povahou odlišné, i když v argumentaci o vlivu rétoriky Bushe na posilování jejich síly by se rovněž mohlo zdát, že jde o stejný princip. Navíc ruku v ruce s hrozbami jde jejich zneužívání – omezování svobody, ostrakizace jedinců i svalování kolektivní viny.

Pod názvem politika světové rizikové společnosti předkládá autor šestero ponaučení pro společnost. Z mého hlediska se zdají být značně prvoplánová, podložena nesouvisejícími argumenty a nerozvinutými náznaky a založená na náhodně sestavovaných kauzálních vztazích, ve kterých bychom jen těžko hledali příčinnou souvislost. Opravdu by teroristé nezaútočili, pokud by kontrola letového provozu nebyla privátní? Kde je kauzalita mezi demokracií, legitimitou a bezpečností, když v historii i současnosti můžeme nalézt celou řadu zřízení zajišťující svou legitimitu jinak než demokracií a poskytující „řadovému“ jedinci bezpečnost? Neměl by autor spíše demokracii přisuzovat stejný osud jako liberalismu, už jen proto jak těsně jsou tyto koncepty spojeny? Demokracie je jen forma, zatímco konstituční liberalismus je opravdovým obsahem této formy. Jaké části autonomie se vzdává stát, netoleruje-li teroristy na svém území? Je princip aktivní nedůvěry obecným pocitem člověka, nebo jde o jeho postoj k teroristům či snad ke státu? Jakou souvislost má suverenita s jednáním na mezinárodních fórech, když vždy platí jen směrem dovnitř a jednání na světových fórech nejsou nutně spjata s omezováním státní suverenity? Zcela mi unikl podstatnější rozdíl mezi dohlížitelským a kosmopolitním státem a způsob, jakým Evropa myje a bude „mýt špinavé nádoby“. Článek přináší celou řadu myšlenek k současným hrozbám a rizikům ve světě. Na vážnosti mu nepochybně dodává předvídaní nové finanční krize, ovšem v dalších pasážích se objevuje celá řada problematických míst. Až má čtenář pocit, že autor chtěl do svého článku doslova vecpat co nejvíce politických, ekonomických, ekologických i jiných konceptů, mezi kterými pak čtenář jen marně hledá jasnější vodicí linii.

Také některá fakta jsou uváděna poměrně jednoznačně jednostranně. Např. svět se na chvíli spojil proti teroristům, i když reálným obsahem tohoto spojení stejně tak mohlo být také ospravedlňování kroků Ruska v Čečensku a podpora xenofobních nálady a další vyloučení menšin z většinové společnosti. Možná jde o jistý důsledek přesycení slovem terorismus, ale i tak si myslím, že jeho role ve světě je vnímána přehnaně. Jak poukazuje sám autor v poznámce o Bushově rétorice, tak síla terorismu je taková, jakou ji přisuzují významní aktéři, bez ohledu na aktivity a kapacity teroristů.

V poslední části odhaluje článek přelomové změny v sociální vědě.

Může mít globální riziková společnost jiné možné výsledky než zánik světa nebo sociální nivelizaci? Jak víme, že 11. září mělo být krokem proti globalizaci? Odkdy není základem sociálních věd člověk?